

RÓBERT LAPKO*

Čistý a nečistý vo Svätom písme¹LAPKO, R.: Pure and Impure in the Bible. *Slavica Slovaca*, 55, 2020, No 2, pp. 307-312 (Bratislava).

The work of a biblical translator is principally conditioned by adequate comprehension of biblical terminology. The lexical meaning of biblical terms must be studied in various contexts of their application, which holds true for the lexemes pure and impure that are often employed in the present in connection with the spread of the corona-epidemic. However, in their original biblical contexts the terms in question are not directly associated with medical and hygienic issues. Their meaning must be interpreted in light of their use in ritual and cultic context, as is the case in the Book of Leviticus, and in ethical context, as shown by the Acts of the Apostles.

Pure, Impure, Ritual, Hygienic issues.

Pre prekladateľa biblických textov je dôležité správne porozumenie biblickej terminológie. Na lexikálny význam biblických termínov je nevyhnutné sa pozerieť v rôznych kontextoch ich použitia. Platí to aj o termínoch čistý a nečistý, skloňovaných častejšie v súčasnosti (v súvislosti s rozšírením coronavirusu).

Zámerom tejto štúdie je ponúknuť stručnú exegeticko-jazykovú analýzu terminológie čistoty a nečistoty v relevantných textoch Starého zákona. Štúdia predstaví kontext jednotlivých vyjadrení o čistote-nečistote, spektrum objektov a osôb, ktoré podliehajú zákonom o čistote-nečistote, spôsob používania páru čistý-nečistý, a prinesie tak na svetlo vnímanie uvedenej terminológie zo strany biblických autorov. Tým dá podnet pre jej prístupnejšie porozumenie na jazykovej a teologickej úrovni v slovenskom jazykovom prostredí.

Skôr, než prikrôčime k pohľadu na túto problematiku, je potrebné podotknúť, že termíny čistý a nečistý nemajú v biblickom kontexte veľa dočinenia s hygienou, so zdravotníckou problematikou či morálnosťou. Tieto pojmy je naopak potrebné dávať do súvisu s biblickým termínom svätý, pretože svätý a čistý spolu úzko súvisia. Na druhej strane svätý a nečistý sú v úplnom protiklade, preto to, čo je nečisté, nemá sa dostať do kontaktu s tým, čo je sväté. Hovorí o tom už prorok Izaiáš: „Obleč si šatu svojej nádhery, sväté (*qōdeš*) mesto, Jeruzalem, veď už viac do teba nevstúpi neobrezaný a nečistý (*tāmē*)!“ (Iz 52,1).²

Zákon o čistote v Knihe Levitikus

Vo Svätom písme sa predpismi o čistote, rôznymi druhmi nečistoty a tým, ako je možné očistiť sa od nečistoty, zaoberajú predovšetkým kapitoly 11-15 Knihy Levitikus. V týchto kapitolách sa spomínajú štyri špecifické zamerania, a síce: čisté a nečisté jedlá (kap. 11); znečistenie pri narodení dieťaťa (kap. 12); znečistenie malomocenstvom (kap. 13-14); a napokon osobná nečistota (kap. 15). V nich badáme výrazný presun koncentrácie zo svätyne (kap. 1-10) na každodenné záležitosti Izraelitu

* Prof. Róbert Lapko, Th.D., Ph.D., Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava.

¹ Štúdia je súčasťou riešenia projektu „Terminologické diskurzy a špecifiká biblických jazykov vzhľadom na preklady Bible do slovenčiny“ (APVV-16-0514).

² Porov. King, P. J. – Stager, L. E.: *Life in Biblical Israel*. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 2001, s. 362.

s nevysvetľujúcim dôrazom na koncept čistý a nečistý, avšak bez konotácie vo fyzickej a morálnej sfére. Na termíny čistý a nečistý sa kniha sústreďí len v rámci kultovej a rituálnej sféry, teda ide o to, či je osoba kvalifikovaná a pripravená stretnúť sa v kulte s Bohom.³

Prvá kategória, venujúca sa čistým a nečistým jedlám, definuje ako čisté zvieratá prežívavce s rozdelenými kopytami (porov. Lv 11,2n; Dt 14,4n). Zvieratá, ktoré majú iba jednu z týchto dvoch charakteristík, nepatria teda medzi čisté. Kniha explicitne uvádza ťavu, damana, zajaca a ošípanú. Ryby bolo možné jesť len v prípade, ak majú plutvy a šupiny (Lv 11,9; Dt 14,10). Za nečisté sú tiež považované všetky dravé a krkavcovité vtáky (Lv 11,14n, Dt 14,11n). Rovnako sa za nečistý považoval všetok štvornohý okridlený hmyz okrem kobyliiek (Lv 11,21n). Z drobných zvierat sa za nečisté pokladali aj myši a jašterice (Lv 11,29n). Za nečisté boli ďalej považované aj zvieratá, ktoré uhynuli prirodzenou smrťou, alebo boli zabité inými zvieratami (Lv 17,15).

Druhá kategória sa venuje znečisteniu ženy po pôrode. Pri narodení chlapca trvalo znečistenie sedem dní (Lv 12,2), pri narodení dievčaťa štrnásť dní (Lv 12,5). Takáto žena sa taktiež mala zdržať pohlavného styku na tridsaťtri dní po narodení chlapca a na šesťdesiatšesť dní po narodení dievčaťa. Na štyridsiaty deň, prípadne osemdesiaty po pôrode mala žena absolvovať obrad očisťovania.

Tretia kategória sa týka znečistenia malomocnosťou. Lv 13,1-14,57 detailne popisuje nielen túto chorobu, ale aj mnohé iné choroby kože. Venuje sa tiež opisu domovov a oblečenia malomocného. Keďže malo byť na prvý pohľad zrejmé, že ide o postihnutého malomocnosťou, ten mal mať roztrhnuté šaty, rozstrapatené vlasy a zakrytú bradu. Mal žiť mimo komunitu a kričať nečistý vždy, keď sa k nemu niekto približoval (Lv 13,45n). Jeho prípadné uzdravenie malo byť potvrdené kňazom.

Posledná kategória sa týka osobnej nečistoty. Akýkoľvek sexuálny akt, či už zákonný, nezákonný, prirodzený alebo neprirodzený spôsoboval znečistenie. Nečistotu u muža a ženy tiež spôsobovali ich výtoky z pohlavných orgánov (Lv 15,2n). Žena bola nečistou aj počas svojej menštruácie (Lv 15,19n).⁴

Iné zákony a nariadenia o čistote a nečistote

Popri týchto štyroch kategóriách nečistoty reflektovaných v Knihe Levitikus možno spomenúť ako špecifikum znečistenie kontaktom s mŕtvymi telami zvierat a ľudí (Nm 19,11-22). Kňazi (Lv 10,6-7; 21,1-4; Ez 44,25-26) a nazirejci (Nm 6,6-7) kvôli svojmu svätému statusu sa mali vyvarovať kontaktu s mŕtvymi. Veľkňaz sa dokonca mal vyhnúť aj blízkosti mŕtveho tela svojho otca a matky (Lv 21,11).

Zákony čistoty regulovali aj iné oblasti života, pri ktorých nebolo možné prekračovať hranice, napr. miešanie oblečenia, poľnohospodárskych praktík, či kríženie zvierat (Lv 19,19; Dt 22,9-11). Cudzoložstvo, incest, beštialita a homosexualita boli tiež chápané ako prekračovanie hraníc, preto boli zakázané (Lv 18,6-23; 20,10-21). Dokonca aj cudzie národy boli považované za nečisté (Joz 22,19; Am 7,17).⁵

Zákony o čistote: výzva po svätosti

Predstavené zákony boli fyzickým výrazom výzvy po svätosti v celistvosti života Izraela. Izraelitom mali pomôcť rozlišovať medzi svätými a sekulárnymi oblasťami ich života. Rozlišovanie medzi čistým a nečistým malo Izraelu pripomínať ich vyvolenie byť svätým ľudom (porov. Lv 11,44-45), povolaným pre sväté ciele (porov. Gn 12,3).⁶

³ Porov. Kaiser, W. C., Jr.: The Book of Leviticus. Introduction, commentary, and reflections. In: The New Interpreter's Bible, Vol. I. Nashville: Abingdon Press, 1994, s. 1074-1075.

⁴ Porov. McKenzie, J. L.: Clean, Unclean. In: Dictionary of the Bible. London: Geoffrey Chapman, 1965, s. 141-142.

⁵ Porov. Lenchak, T. A.: Clean and Unclean. In: Freedman, D. N. (ed.): Eerdmans Dictionary of the Bible. Michigan: Grand Rapids, 2000, s. 263

⁶ Porov. Kaiser, W. C., Jr.: The Book of Leviticus, c. d., s. 1082.

Kým úlohou niektorých predpisov bolo udržiavať rituálnu čistotu, ako napr. v prípade výtoku z pohlavných orgánov, mnohé ďalšie sa aplikovali aj v širšom kontexte. Napríklad zákon o menštruácii nečistote sa dotýkal nielen obradného kontextu (Lv 15), ale patril tiež medzi predpisy, ktoré mohli mať širší a oveľa univerzálnejší význam (Lv 18,19). Morálne princípy a hygienické dôvody mohli byť súčasťou rituálnych predpisov.⁷

Wright predstavil zdôvodnenia, prečo sú niektoré skutočnosti považované za nečisté a čo spôsobuje nečistota v náboženskej komunite. Za nečisté sú tak považované javy a okolnosti, ktoré spôsobujú choroby. V prípade cudzích kultúr nimi boli okolnosti a reality ohrozujúce svojou náklonnosťou k idolatrii a asimilácii. Podobne veci, ktoré zapáchajú, vyzerajú nepríjemne, prípadne zvieratá s odpudzujúcimi charakteristikami mohli byť prehlásené za nečisté. Zvieratá zápasiace s ľuďmi tak ekologicky, ako aj ekonomicky, patrili do tej istej kategórie (napr. ošipané konkurujú ľuďom konzumáciou rovnakého jedla). Do kategórie nečistých spadali aj všetky ďalšie javy, ktoré boli spôsobené démonmi, alebo boli všeobecne klasifikované ako hriechy. Tieto zdôvodnenia sa stali terčom kritiky, avšak ako vysvetlil Jacob Milgrom,⁸ hoci tie nemôžu vysvetliť kompletný systém nečistoty, predsa len môžu prispieť k jeho lepšiemu porozumeniu.⁹

Antropologický pohľad na čistotu a nečistotu

Akceptovateľný pohľad na problematiku pochádza zo strany antropológov, zvlášť od Mary Douglasovej,¹⁰ ktorá čistotu definuje ako „normálnosť“ a „celistvosť“. Toto jej zadefinovanie nepochádza z objektívnej fyzickej reality, ale z kultúrneho porozumenia určitých spoločností. Pravidlá čistoty sú symbolmi, jazykom, ktorým vyjadrujú a reflektujú väčší sociálny záujem. Pravidlá sú súčasťou tohto záujmu s iným ideovým systémom k podpore spoločného zamerania. Telo je miestom, na ktorom otázky čistoty sú evidentné. Je to symbol pre mikrokozmos väčšieho sociálneho útvaru. Záujem o veci, ktoré vstupujú a vychádzajú z tela, reflektujú záujem o hranice spoločnosti. Mnohé pozorovania autorky pochádzali z biblických reálií. Napriek tomu, že nebola odborníčkou na biblické vedy, jej pozorovania boli cenené biblickými vedcami. Príkladom by mohlo byť pozorovanie symbolov v symboloch, že telo na mikroskopickej úrovni je subjektom znečistenia. Telo znečisťujú nečisté jedlá, ktoré doň vstupujú a niektoré výtoky a choroby. Na makroskopickej úrovni ľudské telá majú svoje miesto vo väčších priestorových modeloch (napr. krajina Izrael). Na tejto úrovni nečisté ľudské telá ohrozujú väčší spoločenský alebo náboženský útvar. Tak ako nečisté jedlá nemajú vstúpiť do tela, aj nečisté telo v závislosti od sily svojej nečistoty nemá vstúpiť, alebo nemá mu byť dané slobodné pôsobenie v bydlisku komunity, alebo na svätom mieste. Tak ako telo slúži ako symbol reflektujúci záujmy spoločnosti o skupine a jej hraniciach, tak systém tábora a jeho nečistoty reprezentujú väčšiu škálu ich sociálnych záujmov.¹¹

Hygiena na starom Blízkom východe

Nariadenia ohľadom udržiavania osobnej hygieny v Knihe Levitikus sa spájajú viac s rituálnou, než s fyzickou čistotou. Na Deň zmierenia veľkňaz Áron „si na svätom mieste poumýva telo a oblečie sa do svojho rúcha“ (Lv 16,24). Aj čistota vojenského tábora si vyžadovala udržiavanie, obzvlášť vtedy, keď PÁN sprvédzal vojsko. V Knihe Deuteronomium čítame nariadenie: „Za pásom budeš

⁷ Porov. Kaiser, W. C., Jr.: *The Book of Leviticus*, c. d., s. 1106.

⁸ Jacob Milgrom, prominentný americký židovský biblický vedec a rabin zaoberajúci sa zákonmi čistoty. Je autorom komentára kap. 1-16 knihy Levitikus. Porov. Milgrom, J.: *Leviticus 1-16. A New Translation with Commentary*. The Anchor Bible 3. New York: Doubleday, 1991.

⁹ Porov. Wright, D. P.: *Unclean and Clean*. In: Freedman, D. N. (ed.): *The Anchor Bible Dictionary*. Vol. 6. New York: Doubleday, 1992, s. 739-741.

¹⁰ Mary Douglas, anglická profesorka sociálnej antropológie a autorka známej vedeckej publikácie *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*, niekoľkokrát vydaná a nanovo editovaná od roku 1966.

¹¹ Porov. Wright, D. P.: *Unclean and Clean*. In: Freedman, D. N. (ed.): *The Anchor Bible Dictionary*, c. d., s. 739-741.

nosiť lopatku a keď si budeš chcieť čupnúť, vyhrabeš jamku; a keď zas vstaneš, vyhrabanou zemou prikryješ svoj výkal. Lebo Pán, tvoj Boh, prechodí pomedzi stany, aby ťa vyslobodil a vydal ti do rúk tvojich nepriateľov: tak nech je svätý tvoj tábor a nech nič nečisté v ňom nevidieť, aby ťa neopustil“ (Dt 23,13-14).¹²

V staroveku bola hygiena primitívnou. Odpadky boli ponechávané na uliciach, kde boli vydané napospas okoloidúcim zvieratám, či vrtochom počasia. Niektoré brány z doby železnej (napr. v Megide a Gezery) mali stoky pod ulicami, avšak v domoch to bola zriedkavosť. Cisterny boli rozšírené, ale neboli zabezpečené proti kontaminácii. Práve vysoký stupeň detskej úmrtnosti a smrteľných chorôb bol toho dôsledkom. Súvisel predovšetkým s odpadkami všetkých druhov, ale aj so znečistenou vodou, kontaminovaným jedlom a nehygienickými podmienkami. Aj kráľ Dávid hovorí o „blate uličnom“: „[Ja Dávid] rozprášil som ich ako prach zeme, šliapal som po nich ako po blate uličnom“ (2 Sam 22,43). Vykonávanie potreby kdekoľvek vonku sa všeobecne praktizovalo, veď aj v 1 Sam čítame o mužoch „močiacich na stenu“ (1 Sam 25,22.34; 1 Kr 14,10).¹³

V Biblii tiež nachádzame momenty kúpania sa, ktoré sa nevzťahujú k rituálnemu očisťovaniu. Napr. keď sa Dávid prechádzal po streche paláca, sledoval kúpajúcu sa Batšebu (2 Sam 11,2). V biblických časoch bolo tiež zdôrazňované umývanie nôh. K tomu prispôsobené vane boli objavené na niekoľkých miestach (napr. v Samárii, Megide a Lachiši). Vieme, že v staroveku bolo umývanie nôh zaužívaným skutkom pohostinnosti, ale tiež nevyhnutnosťou, keďže ľudia chodili naboso, alebo v sandáloch. Tak Abrahám ponúkol trom cudzincom, ktorí ho navštívili v Hebrone: „donesie sa trochu vody, umyte si nohy a odpočinite si pod stromom“ (Gn 18,4; 19,2). A tiež: „Vtedy sa muž pobral do domu a on odsedlal ťavy, prichystal ťavám slamu a krm i vodu, aby si on a mužovia, ktorí ho sprevádzali, umyli nohy“ (Gn 24,32).

Vo vtedajšej dobe boli známe aj čistiace prostriedky. Tak čítame, že PÁN prostredníctvom Jeremiáša hovorí Júdejcom: „Lebo keby si sa umyl hoci lúhom a keby si aj spotreboval na seba mnoho mydla, jednako bude zrejme tvoja nepravosť pred mojou tvárou“ (Jer 2,22). Spomínané čistiace prípravky pochádzali z rastlín, dopestovaných v Palestíne, zvlášť v Arábii, Negeve a obsahovali predovšetkým uhličitan draselný a sódu. Ruky sa umývali pred a po jedle, a pravdepodobne aj počas dňa. Jedlo sa pripravovalo a konzumovalo za podmienok, ktoré by sme dnes vyhodnotili ako nehygienické. Riad sa čistil trením o piesok. Rozšíreným zvykom bolo natierať si telo olivovým olejom, a tak si chrániť pokožku pred vysušovaním a praskaním v suchom podnebí. Olej sa používal aj po kúpaní, ako čítame, keď Noemi povedala svojej neveste Rút: „Umy sa, pomaz sa, obleč si najkrajšie rúcho“ (Rút 3,3). Aj Dávid po tom, čo sa dozvedel o smrti syna: „...vstal zo zeme, umyl sa a pomazal, vzal si iné šaty“ (1 Sam 12,20).¹⁴

Ako sa však ukazuje, hygienické zdôvodňovanie predpisov o čistote a nečistote je až na druhom mieste. Tak ako niektoré nečisté zvieratá, napríklad ťavy, nemožno spájať s chorobami, rovnako niektoré veľmi nebezpečné jedovaté rastliny a infekčné choroby sa nenachádzajú medzi prepismi o čistote, hoc aj hygiena bola ich príčinou. Preto je zrejme, že už pri vstupnej klasifikácii bola prvoradým dôvodom týchto predpisov primárne symbolika, než hygiena.¹⁵

Rituály očisťovania

Keďže nečistota bola nákazlivou, bolo ju potrebné odstrániť rituálmi. Kontakt s nečistotou vyžadoval jednoduché kroky kúpania, umytia šiat a vyčkania do večera. Vážnejšie znečistenia si vyžadovali rituál očisťovania. Ten zahŕňal tri časti:

¹² Porov. King, P. J. – Stager, L. E.: Life in Biblical Israel, c. d., s. 69-70.

¹³ Porov. King, P. J. – Stager, L. E.: Life in Biblical Israel, c. d., s. 70.

¹⁴ Porov. King, P. J. – Stager, L. E.: Life in Biblical Israel, c. d., s. 70-71.

¹⁵ Porov. Sprinkle, J. M.: Clean, Unclean. In: Elwell, W. A. (ed.): Evangelical Dictionary of Biblical Theology. Michigan: Baker Books, 1996, s. 101.

- a) čas čakania, teda obdobie od momentu, keď zdroj znečistenia prestane znečisťovať (napr. keď sa zastaví výtok – Lv 15,28), ktoré trvá nejakú jednotku času, alebo viacnásobok nejakého obdobia (napr. jeden, sedem, štrnásť, štyridsať, alebo osemdesiat dní);
- b) očisťujúci prostriedok, ktorým mohol byť oheň (Nm 31,23), voda (Lv 15,5), krv (Lv 14,25), alebo súbor zmesí pripravených kňazmi, ako napríklad „voda na nečistotu“ (Nm 19,9);
- c) obeta za nejaký druh hriechu, alebo obeta za vinu.¹⁶

Keďže nečistota bola v kontraste so svätosťou, mala aj istý neurčitý súvis s hriechom a vinou. Každá nečistota potencionálne ničila svätýňu (Lv 15,31), preto oltár a svätýňa mali byť pravidelne očisťované od následkov nečistoty a hriechu (Lv 4,1-35; 16,14-16).

V Knihe Levitikus je viacero nariadení a rituálov na očisťovanie, v rámci ktorých náboženstvo Izraela zachovalo aj niekoľko prastarých zvykov. Je zvláštne, že tieto prastaré zvyky boli integrované do Kňazského zákonníka, teda jedného z najmladších častí Pentateuchu, pričom tieto staršie rituály nadobudli nový význam. Ich cieľom bolo oddeliť Izrael od pohanského sveta a vniesť ideu PÁNOVEJ transcendentnej svätosti a svätosti, ktorú si mal uchovať vyvolený ľud. Konečná syntéza v Knihe Levitikus je zahrnutá v tzv. „tóre čistoty“ (Lv 11-15) hneď vedľa „zákona svätosti“ (Lv 17-26). Ide akoby o dva aspekty svätosti, požadované Bohom.¹⁷

Rituály očisťovania boli dôležité aj v kumránskej literatúre. Členovia kumránskej komunity boli veľmi striktní v dodržiavaní štandardov kňazskej čistoty v každodennom živote. V chrámovom zvitku je vykreslená predstava o spoločnosti, v ktorej zákony „tóry čistoty“ majú byť dodržiavané bez výhrad. Kumránci opakovane zdôrazňovali, že ríty očisťovania majú byť realizované spolu s pokáním a s čistým srdcom.¹⁸

Čistý a nečistý v etických kategóriách

Niektoré zákony čistoty mali etický rozmer. Navyiac platí, že aj akékoľvek pravidlá kultivujú sebakontrolu¹⁹ a môžu byť posunom k svätosti.²⁰ Jedenie mäsa zvierat po ich roztrhaní divokými šelmami nebolo iba rituálnym znečistením, ale malo aj etický rozmer (porov. Ex 22,30). Rovnako varenie kozľat'a v mlieku jeho matky bolo perverznosťou (Ex 23,19), podobne ako ponechanie tela odsúdeného mŕtveho muža na strome počas noci bolo barbarským činom (Dt 21,23).

Pojem čistý a nečistý tiež poslužil k opisu morálnych a etických kategórií. Epiteton „nečisté pery“ (Iz 6,5) poukazuje na hriešnosť, na rozdiel od prívlastku „čisté ruky a čisté srdcia“ (Ž 24,4), ktorý zase poukazuje na symbolickú a morálnu bezúhonnosť. Kresťania, ktorí odmietli židovské zákony čistoty, keďže tie vylučovali cudzie národy, dávali prednosť chápaniu výrazov čistý a nečistý predovšetkým v etických kategóriách (Sk 10,15; 15,19-29).

Čistý a nečistý v Novom zákone

V období vzniku novozákonných spisov boli predpisy o čistých a nečistých farizejmi interpretované priam fanaticky a rigorózne. Týmito interpretáciami neraz provokovali Ježiša, ktorý sa následne na ich adresu vyjadril veľmi kriticky. Ježiš napr. zdôraznil, že všetky jedlá sú rovnako čisté

¹⁶ Porov. Toombs, L. E.: Clean and Unclean. In: Buttrick, G. A. (ed.): The Interpreter's Dictionary of the Bible. Vol. 1. New York/Nashville: Abingdon Press, 1962, s. 646.

¹⁷ Porov. de Vaux, R.: Ancient Israel. Vol. 2. Religious Institutions. New York: McGraw-Hill Book Company, 1965, s. 460.

¹⁸ Porov. Schiffman, L. H.: Purity. In: Achtemeier, P. J. (ed.): The HarperCollins Dictionary. Revised edition. San Francisco: HarperCollins Publisher, 1996, s. 902.

¹⁹ Porov. Knapík, J.: The Moral Value Orientations of University Students. In: Ad Alta, Vol. 10, 2020, s. 129.

²⁰ Porov. Lešková, L. – Mičková, K.: Špecifiká supervízie v organizácii zriadenej rehoľnou kongregáciou. Specifications of supervision in the organization established by the religious congregation. In: Vedecké odpovede na aktuálne otázky supervízie v sociálnej práci. Banská Bystrica: Belianum, 2020, s. 157.

(Mt 15,11n; Mk 7,14n) a obvinil farizejov, že čistia nádoby iba zvonku (Mt 23,36). Svojim učeníkom dovolil ignorovať zákony právnej čistoty (Mt 15,1n; Mk 7,5n).²¹ Sám sa dotýkal a uzdravoval tých, ktorí boli rituálne nečistí (malomocných, Mk 1,40-45; Lk 17,11-19; ženy chorej na krvotok, Mk 5,25-34; mŕtvych ,Lk 9,49-56) alebo dovolil nečistým dotýkať sa ho (hriešnikom, Lk 7,36-50).²² Nevyhýbal sa im. Vyháňal „nečistých“ duchov. Čistý a nečistý sa tak v Novom zákone často spája s autoritou Ježiša a významom jeho smrti a zmŕtvychvstania (Mk 1,27; Gal 2,15-21).²³

Aj povzbudenie kresťanov z pohanstva apoštolským snemom (Sk 15,29), aby sa vyhýbali „nečistým“ jedlám („zdržiavať sa všetkého, čo bolo obetované modlám, krvi, zadusených zvierat“), a tak dosiahli čo najväčšiu zhodu s kresťanmi zo židovstva, bolo predstavené skôr ako odporúčanie, než ako striktný zákon. Ale ani zachovávanie starých rituálov kresťanmi zo židovstva nebolo považované za morálne pochybenie. Podobne konal aj Pavol (očistenie po nazirejskom sľube, porov. Sk 21,20-26), avšak starozákonné predpisy o čistote, ako aj všetky obradné zákony sa už stali dobrovoľnými. Zrušenie zákonov o jedlách má tiež veľký teologický význam. Rozlišovanie zvierat na čisté a nečisté symbolizovalo oddeľovanie izraelitov od pohanov. Zrušenie tzv. kóšer zákonov symbolizuje odstránenie prekážky medzi židmi a pohanmi, ako o tom čítame v tzv. Božej lekcii Petrovi v Sk 10-11, v ktorej Boh vyhlásil pohanov za „čistých.“ V novej mesiášskej dobe naďalej platí princíp, na základe ktorého má byť Boží ľud oddelený (svätý) od sveta, avšak táto hranica nemá viac etnický charakter.²⁴

Záver

Prekladateľ biblických textov si vo svetle tejto štúdie musí byť vedomý, že hebrejské a grécke termíny pre slovenské lexémy čistý – nečistý sa v Biblii používajú nielen v jednom, ale aj vo viacerých kontextoch. Ich význam tak v závislosti od konkrétneho použitia nadobúda rôzne sémantické odtiene. Jemný posun vo význame sa potom môže odraziť aj v slovenskom preklade. Je evidentné, že uvedené termíny sa používajú v rituálnom a kultovom kontexte najmä v Knihe Levitikus a v etickom zmysle predovšetkým v Skutkoch apoštolov. Takéto rozdelenie môže byť podnetom pre zváženie, či existujú dostatočné dôvody pre uniformný preklad korešpondujúcich hebrejských a gréckych termínov slovenským termínom čistý-nečistý, alebo či je možné nájsť v slovenčine vhodnejšie (a rôzne) lexémy pre preklad týchto slov, ktorý by presnejšie odrážal ich použitie v špecifickom kontexte.

²¹ Porov. McKenzie, J. L.: Clean, Unclean, c. d., s. 143.

²² Porov., medzi inými, Feník, J.: Dočasne neplodná: Alžbeta a premena žien v Lukášovom evanjeliu. In: Studia Biblica Slovaca, 2015, 7, s. 230-240; Feník, J.: Children as Gift in the Gospel of Luke. In: Neot, 2019, 53, s. 87-90.

²³ Porov. Lenchak, T. A.: Clean and Unclean, c. d., s. 263.

²⁴ Porov. Sprinkle, J. M.: Clean, Unclean, c. d., s. 102.